

Функціональні особливості політичного ідеалу

Корнієнко В. О. (Вінницький державний технічний університет)

Значимість того або іншого політичного ідеалу багато в чому визначається його *функціями*, сутність котрих і донині залишається в числі дискусійних. Деякі автори виділяють у якості головних функцій ідеалу пізнавально-перетворюючу, регулятивно-орієнтуючу, ідеологічну і комунікативну. Інші автори виділяють інші домінуючі функції політичного ідеалу: виховну, оціночно-регулятивну, програмну і предметно-практичну та інші. В деяких працях, що написані ще в 70-ті роки, виділяється від трьох до восьми різноманітних функцій ідеалу. Причому однозначно йшлося лише про ідеал комуністичний.

Ситуація свідчить не тільки про недостатню розробленість проблеми, але і про складність самого об'єкта дослідження — політичного ідеалу. Хоча, мабуть, справа не у визначенні кінцевої множини функцій ідеалу, якщо розуміти під ними зовнішній прояв властивості якогось об'єкта в даній системі відносин. Будь-яка виявлена кількість функцій, навіть взятих у діалектичній єдності, навряд чи може вважатися вичерпною.

Тому, на погляд автора, значно важливіше сьогодні виділити *специфічні функції* політичного ідеалу, що властиві тільки йому й у яких розкривається його відмінність від інших розумових утворень. Відсутність у даний час спеціальних досліджень функцій політичного ідеалу обмежує можливість автора в більш повному їхньому виділенні. Проте, ми вважаємо, що серед них можна назвати такі: гносеологічну, (теоретико-пізнавальну), методологічну, рефлексивно-критичну, світоглядну, інтегративну, функцію моделювання, прогнозування міри об'єкта, оціночну, програмну, прикладну функцію тощо.

1. Під ГНОСЕОЛОГІЧНОЮ функцією політичного ідеалу мається на увазі вивчення, аналізування, систематизація, узагальнення і пояснення основних законів і закономірностей розвитку і функціонування політичного життя суспільства, що приводять до появи того або іншого політичного ідеалу в суспільній свідомості.

2. МЕТОДОЛОГІЧНА функція передбачає визначення засобів, методів і принципів пізнання політичного ідеалу і його впливу на суспільно-політичні процеси, розробку й уточнення понятійно-категоріального апарату, пов'язаного з конструюванням політичного ідеалу.

3. РЕФЛЕКСИВНО-КРИТИЧНА функція за своєю суттю полягає в критичному аналізі теоретичних і практичних основ політичного ідеалу. Тому що істинний ідеал покликаний просвітлювати життя, облагороджувати його, піднімати. Щоб зробити правильний вибір, людина повинна постійно працювати над собою — одержувати знання, розвивати саморефлексію, самоаналіз, самосвідомість.

4. СВІТОГЛЯДНА функція політичного ідеалу полягає в тому, щоб у спілці з певною політичною культурою і свідомістю, впливати на політичні орієнтації і поведінку окремих особистостей, партій, співтовариств, еліт тощо.

5. ІНТЕГРАТИВНА функція політичного ідеалу полягає, по-перше, у теоретичному аспекті — в інтеграції знань, отриманих різними суспільними науками про можливі конструктивні, системотворчі параметри політичного ідеалу. По-друге, у практичному аспекті — відбивається в духовному зімкненні різноманітних груп, партій і інших соціальних утворень із приводу досягнення тієї або іншої політичної мети.

6. Функція МОДЕЛЮВАННЯ передбачає розробку формальних, евристичних і інших моделей політичного процесу. У даних моделях існує внутрішній логічний каркас, що необхідно насамперед виявити в процесі дослідження, тобто, фактично мова йде про виявлення певних елементів "усталеності" політичного ідеалу, що пройшли певну апробацію часу й існують донині, переплітаючись у широкому різноманітті систем політичного устрою.

7. Безперечно, що відбиваючи свій об'єкт, ідеал виконує ПРОГНОСТИЧНУ функцію. Але специфіка політичного ідеалу, як і ідеалу взагалі, складається в тому, що він не просто дає випереджаючий відбиток об'єкту, а представляє об'єкт в образі його досконалого стану, прогнозує об'єкт, що досяг своєї міри. Тому, мабуть, більш правильно говорити не просто про прогностичну функцію ідеалу, а про *функцію прогнозування міри об'єкту*.

Змістом ідеалу і визначається відношення до нього, у якому є гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний і онтологічний аспекти. І взагалі досить складно ототожнити ідеал із якоюсь однією його стороною. При більш докладному дослідженні міри досконалості, що представляє ідеал, виявляється, що в ньому виражається не сама міра, як така, а розбіжність нормальної міри оптимуму, що передбачається законом існування даних суспільно-політичних відносин і реальної міри, пов'язаної з наявністю деяких дисфункцій у суспільному організмі, що саморозвивається.

Гносеологічний же зміст ідеалів виникає в результаті заперечення негативного, визначеного межами міри. Таким чином, в ідеал вноситься реальне протиріччя, але в перетвореній формі. У ньому є присутнім і єдність збільшеного позитивного і перебільшеного заперечення негативного.

8. Специфіка НОРМАТИВНОЇ функції ідеалу полягає не стільки в регуляції поведінки особистості, скільки в приведенні особистісних норм у певну ієрархічну систему, тому що в рамках будь-якої ідеології ідеал виступає як вища цінність, найбільш загальна норма.

9. Ще однією специфічною функцією політичного ідеалу є ПРОГРАМНА функція. Вона пов'язана з тим, що ідеал визначає способи, мету, а також проміжні етапи своєї реалізації. Наприклад, зміст політичного ідеалу державного устрою може визначати сутність і структуру програми його реалізації. При виділенні аксіологічної, або оціночної функції

політичного ідеалу необхідно мати на увазі специфіку механізму її формування.

10. ПРИКЛАДНА функція політичного ідеалу пов'язана з тим, що він, по-перше, указує на те, **ЯК** варто жити в суспільстві, не конфліктуючи з ним, тому що таке існування ненормальне і важко переносимо, а люди самою природою створені, щоб жити у світі з узвичаєними ідеалами; по-друге, ця функція ідеалу пов'язана з підтримка нормального життя суспільства. Наявність подібного ідеалу в суспільстві є чинник, що серйозно впливає на моральність людей, що, у свою чергу, забезпечуючи стабільність суспільства, визначає специфіку ціннісних орієнтацій, цілей життя, моральних норм і т.д.; по-третє, прийняття ідеалу допомагає людині уникати конфліктів і стресів, переборювати їх, знайти своє місце в суспільстві.

Дослідження еволюції політичного ідеалу припускає виділення його з усього різноманіття ідеалів, а це, у свою чергу, потребує вирішення питання їх **класифікації**. Якщо за її основи взяти, приміром, мету дослідження, то в цьому значенні можна говорити про ідеали, що зафіксовані в письмових джерелах і у фольклорі, що здійснили вплив на розвиток тієї або іншої особистості тощо. Проте автора в даному випадку цікавила класифікація не на основі зовнішніх моментів, а на основі сутнісних сторін самого політичного ідеалу. При такому підході ним виділяються такої основи класифікації:

а) за суб'єктом ідеалу — у якості його виступають особистості, групи, історичні спільності людей. У цьому випадку можна виділити особисті, групові, національні і класові політичні ідеали. Очевидно, що політичні ідеали всього суспільства можуть існувати лише в суспільстві, не поділеному на групові і класові інтереси, й у цьому випадку можна говорити про політичний ідеал як ідеал суспільний. Ідеали ж особистості цікавили автора остільки, оскільки їм вдалося знайти відбиток у свідомості досить широких мас населення;

б) за об'єктом ідеалу. Оскільки предметом філософського дослідження є ідеал політичний, то об'єктом ідеалу може бути особистість політичного діяча, певна форма державного устрою, державного правління, певний тип політичного режиму тощо. Змістом політичного ідеалу можуть виступати й окремі форми ідеологічних суспільних відносин, тобто таких, що являють собою надбудову над відносинами матеріальними;

в) за спрямованістю інтересів суб'єкта. Така класифікація зазвичай застосовувалася лише до політичних ідеалів класового суспільства. Вона являє собою розподіл ідеалів у залежності від відповідності інтересів суб'єкта до об'єктивного перебігу розвитку людського суспільства.

При дуже сміливому узагальненні слід сказати, що всі політичні ідеали можна підрозділити на два основних типи: еволюціоністські і конфліктологічні. Перші пов'язані з об'єктивною потребою до самозбереження життєдіяльності суспільства шляхом вироблення більш тонких і лабільних принципів, що впливають на суспільну свідомість і представляють своєрідну реакцію на провокуючу нестабільність зміни в

суспільстві. Інші являють собою протиборство особистостей, народів, націй, класів тощо. У цьому випадку під еволюцією політичного ідеалу можна розуміти подолання одних ідеалів іншими не тільки в суспільній свідомості, але й у реальній практиці політичної боротьби за них. Причому, перемагає, як правило, або найбільш передовий ідеал, що уособлює майбутнє даного суспільства і людства, або ідеал, що технологічно сконструйований і впроваджений у суспільну свідомість за допомогою засобів соціальної інженерії.

Питання, проте, може полягати в тому, наскільки універсальним є конфліктологічний ідеал, що "переміг" у суспільній свідомості, якщо розглядати його як узвичаєний, тобто, фактично мова йде про ідеал суспільний;

г) *за формою відбиття*. У залежності від форми відбиття об'єкта — політичні ідеали можуть підрозділятися на повсякденні і теоретичні (концептуальні). Перші являють собою нерозвинену форму ідеалів, що, як правило, є стихійно складеною сукупністю психологічних утворень (наприклад, народні вірування). Теоретичні, або концептуальні ідеали, є результатом теоретичного осмислення повсякденних ідеалів або ж свідомого формування цілісного образу майбутнього на основі якоїсь концепції державного устрою. Даний ідеал виводиться з певних теоретичних принципів і являє собою продукт високого теоретичного аналізу.

Аналіз еволюції політичного ідеалу говорить про те, що можна провести класифікацію ще по двох основах: *за ступенем адекватності відбитку* — істинні (об'єктивні) і помилкові ідеали, а також *за ступенем розвитку творчого початку* — продуктивні і репродуктивні. Розглянуті вище суттєві характеристики політичного ідеалу так чи інакше відбиваються в поширених у філософській літературі визначеннях поняття "ідеал".

Перелік посилань

1. Корниенко В. А. Эволюция политического идеала (опыт истории) [Текст] : монографія / В. А. Корниенко. — Киев-Винница, 1996. — 274 с.
2. Корнієнко В. О. Еволюція політичного ідеалу (від плюралізму до синтезуючої єдності) [Текст] : монографія / В. О. Корнієнко. — Універсум-Вінниця, 1999. — 430 с.